

Narativní kultura

3. 4. 2023

Komika //

Komika a moc

Duchennovský smiech a ne-Duchennovský smiech

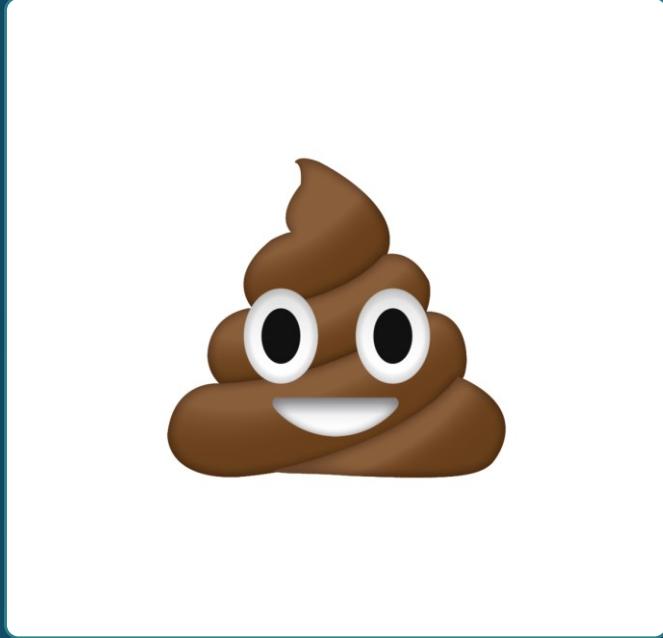

Pôvod komiky

(Neo-) evolucionizmus

- smiech a úsmev – človek a ľudoopy
- rudimentálny smiech – pred 6.5 miliónmi rokov
- evolučná výhoda
- signál, že jedinec je najedený a v bezpečí (čas regenerácie-
uvoľnenie)

- súvisí s hravosťou, hrou a rituálu

Komické sa začalo formovať pred rečou

Komika a (politická) moc

Moc

- Michel Foucault (1926 – 1984)
 - *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení* (1975)
 - Všadeprítomný vzťah
 - Spôsob jednania, ktorým pôsobíme na druhých
 - Represívna a produktívna
- Pierre Bourdieu (1930 – 2002)
 - *Co se chce říct mluvením* (česky 2014)
 - symbolická moc jazyka

Politika

Moc vládnuť

- boj o moc
- fungovanie štátu
- regulatívny celospoločenský proces

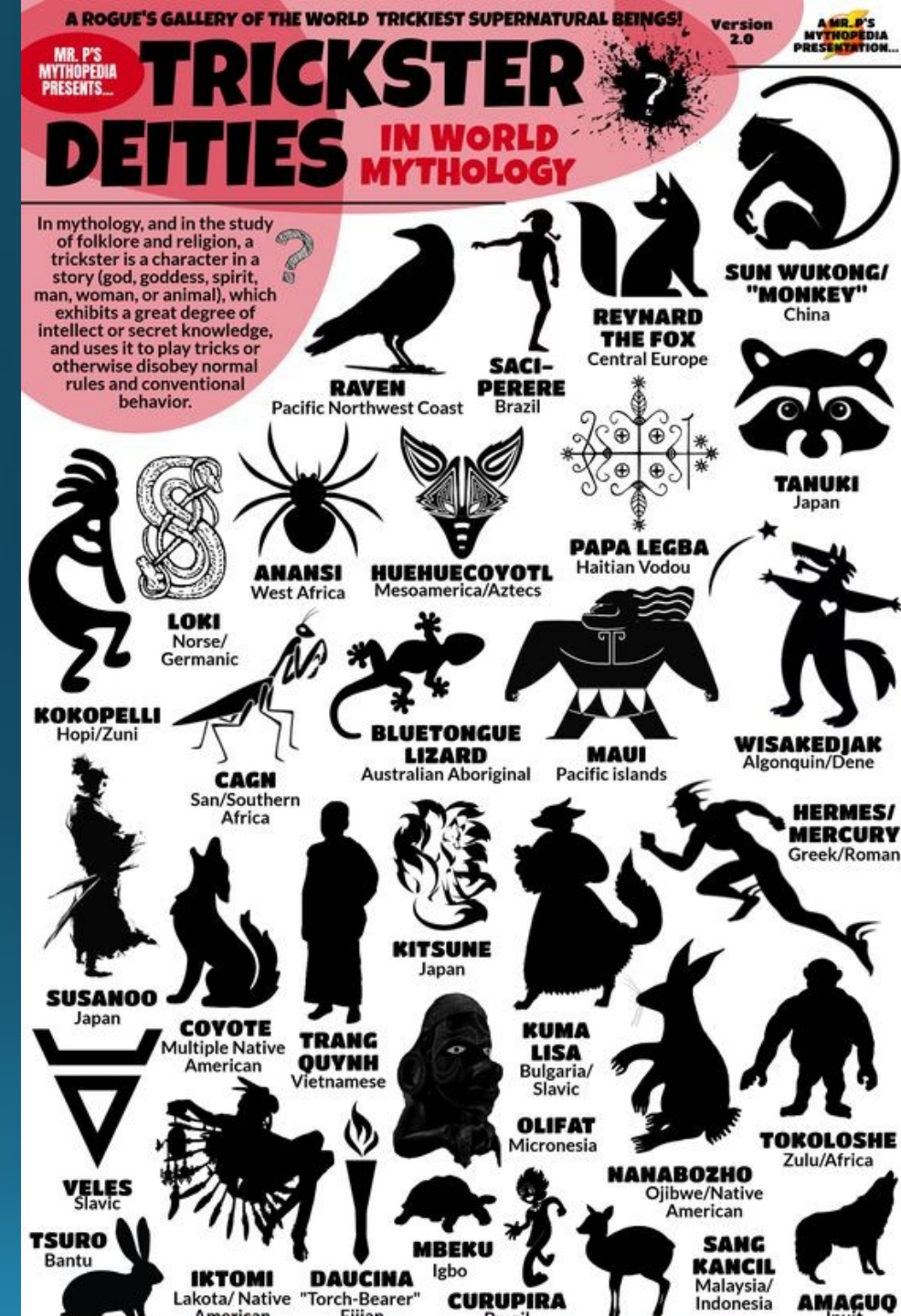
Carl Gustav Jung

(1875–1961)

Archetyp šibala (*trickster figure*)

- Ambivalentný
- Balansuje na hranici dobra/zla, vlády/bezvládia, múdrosti/hlúposti, systému/chaosu
- Nepredvídateľný, ľstivý, prefíkaný
- Atribúty: hudba, tanec, smiech, veselosť, plodnosť, frívolnosť
- Zodpovedný za nedokonalosť sveta

Bakchus, Loki, Hlúpy Jano, čert... pavúčí boh Anansi, kojot

Antika

Mytológia

Starogrécke oslavy boha
Dionýza/Bakhusa

Saturnálie

Stredovek a ranný novovek

Smiechová a karnevalová kultúra

Bachtin, Michail Michajlovič - *François Rabelais a lidová kultura stredoveku a renesance*

- Analýza diel *Gargantua a Pantagruel* od François Rabelaisa
- Smiechová a karnevalová kultúra stredoveku a ranného novoveku

Bachtin, Michail Michajlovič: *François Rabelais a lidová kultura stredoveku a renesance*. Praha: Argo, 2007

Karikatúra a groteska

Umberto Eco (1932- 2016)

- *Dějiny ošklivosti* (2007)

„[Ošklivost] převrací vznešenost v nízké, hezké v odpudivé, absolutní krásu v karikaturu, v niž se důstojnost mění v nadměrný patos, z půvabu se stává koketerie. Karikatura tedy představuje vrchol ve ztvárnění ošklivosti, a právě proto, že se určitým způsobem promítne do pozitivního obrazu, který pokříví, prochází v komičnost. [...] Beztvaré a chybné, vulgární a odporné tím, že se samo zničí, může vytvořit zdánlivě nemožnou skutečnost, a tím i komickou situaci.“
(Rosenkranz podľa Eco 2015: 154)

Ľudové prostredie

- Kratochvíľne piesne
- Parodické texty (Frantové práva)
- Ľudové piesne
- Rozprávky – Hlúpy Jano
- Kocúrkovské príbehy
- Zvyky, rituál, obrad (masopust, prezliekanie mužov za ženy, svadobné zvyky)
- Krátka ľudová slovesnosť – riekanky, prezývky, nadávky, parémie

*Pan derektor, hodnej pán,
dělá s námi, co chce sám;
bude-li tak tři roky,
bude v pekle na věky.
Pán důchodní, hodnej pán,
on poroučí robotám;
robotě, té psotě,
vod pondělka k sobotě.
A což pak ten hajnej,
to je mrcha tajnej;
v hospodě skrze krk
projede mi hodnej smrk.*

Komika v službách politiky

Karikatúra

- 18. storočie – ustálenie karikatúry ako samostatného umeleckého žánru
- Prepojenie s publicistikou

Humoristické a satirické časopisy

- 1830 – Francúzsko a Veľká Británia
- 1858 – Humoristické listy

Illustrovaný archiv rozmaru a vtipu.

Redaktor a nakladatel: Jos. B. Vilímek.

Dům u tří Meluzin.

Strakatina ze života.

Od A. V. T.

I. Otec a syn.

Byla to tenkrát zima! A však, na vzdor těm mrazům bylo mnohým horko. Odvážlivý Kersikan i v naší vlasti tak zatopil, že mnohé vzdor krůpějímu potu mráz přecházel! Než i jemu zašlo slunce slávy, začalo — zmládo; málo kdo jeho častv zpomíná, kromě pánů profesorů historie a několika veteránů v invalidovně, a pro to i my nechceme se hlouběji v jeho časy vmýšlet, než jak dalece do našeho vypravování sahají. —

Dobrym kočichem a svatou trpělivostí zimních dlouhých večerů opatřené čtenáře vyzýváme, aby následovali nás na Přečov.

Na Přečov? kde leží to místo? jaká jest jeho poloha? Toť jsou otázky, jež my jinak zodpovídati nechceme a neumíme než říkouce: Přečov jest panský zámek s malou vesničkou, ležící — ano, ležící mezi Vrchlabím, Chebem, Sušicí a Voticemi. Víte už, kde to je? Vesnička ta vypadala, jako tisíce jiných vesniček se zámkem v zimě vypadá. Bylo vše ticho. Ani človíčka nebylo vidět, ničeho slyšet, krom v zámeckém nádvoří řehňání rolníků a zvonečků, způsobeno sebou házením a půdy tepáním nepokojných, do saní zapřažených koní.

Podlé nich stál u velikou čubu zahalený vozek, pozvolna vypoustěje spony dýmu z úst, v kočichu ukrytých. Zamýšlen stál tu, a ledva si všiml, že za chvíli jeho saně i s kořmi sněhem skoro zaváty byly.

Kromě toho v nádvoří ani živé duše nebylo.

A však, vozek se obrátil, a křivě jeho hlavy obrátilo se na

mrazem vzrostlých květinách jedva se tvář, prstem na okno tepavší ženské, rozeznati dala.

Vožka si odplivne, sleze se saní, uváže oprav na zákolník, vezme bič do ruky, a ohlednuv se opatrně kolem, pozvolna se ubírá do přízemí zámku a v levo do kuchyně. V oustřety mu kráčela stařenka žmolící okolo úst a očí velikou modrou zástěru, která jí vážného pohledu hospodyně dávala.

„Ach, paní Háto, vyť zase pláčete,“ pravil vožka, dýmku vyklepávaje; „věru, kdybych to byl věděl, nebyl bych přišel, a kdybyste byla desetkrát volala.“

Paní Háto podala vozkovi místo odpovědi lahvičku s „perlovou“, jižto on přivítivě co starou známou do ruky vzav pronesl: „Ale prosím vás, neplačte mi; nebo, na mou věru, že se ani na vaše zdraví nenapíjím!“ Aby pak jejího pláče neviděl, zamhouřil oči a rázně se napil jal se práznou dýmku nacpávat.

„Což vám je, Vojtěše, vše jedno,“ pravila stařenka, z hluboka si oddechnuvši a chocholaty čepce urovnávši. „Vám je vše jedno; ale mně toho musí být líto, vidoucí, jak jedinký našeho dobrého pána syn, sotva že na několik dní nás navštívil, opět odchází, a k tomu ještě na vojnu! Ubožák...“ Pro pláč dále nemohla.

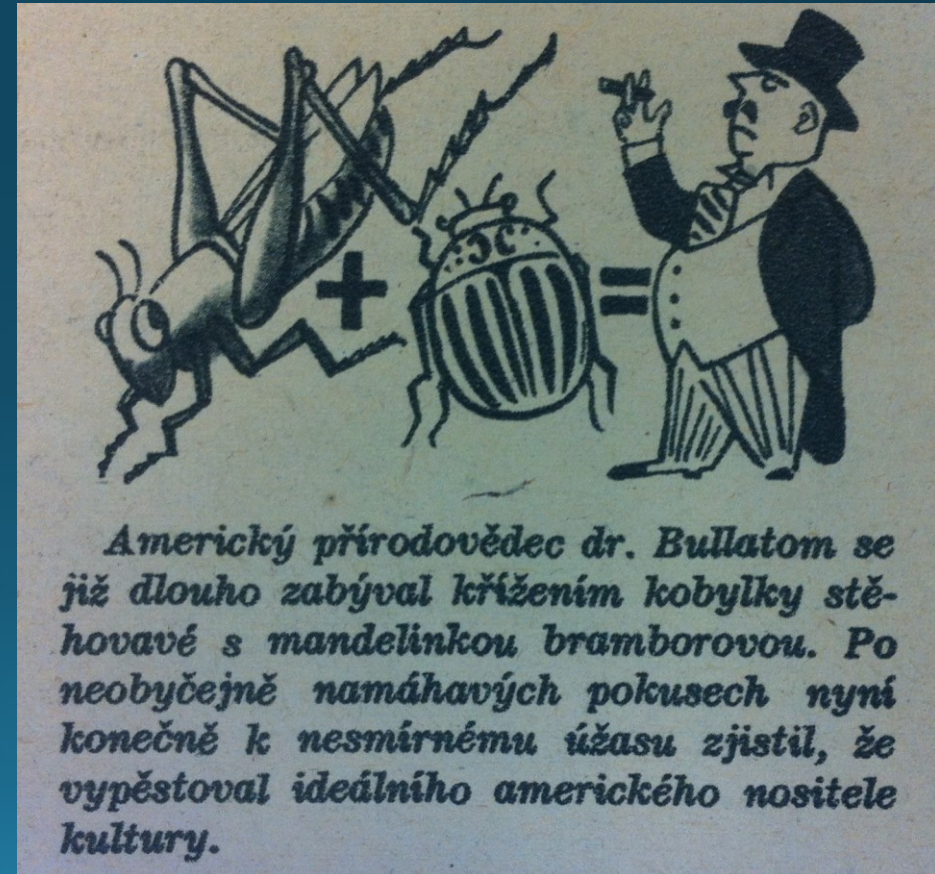
„E, co ubožák!“ zvolal Vojtěch, obrátiv se od okna, jímžto na povoz pohlédl, je-li v pořádku. „Vyť také myslíte,“ pravil, „že je ten Eduard dítě! Vždyť je tak starý jako můj Vávra, a vidíte, ten už je ženat, má kluku, a já nedělal takový rámus, když musel v loni na vojnu. Ale to není zas divu; vy jste ženská, máte měkké srdce, a co hlavní věci, máte dobré, doctivé srdce, a není divu, že vám

pan Eduard na saních sedí; bytí panu velmi
 + — □ ◊ ↻ ↺ ↻ ↺ I >

Oficiálna komika komunistického režimu

Dikobraz

- Pernes, J.: *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945 – 1990* (2003)

Roháč

„V našej odborárskej literatúre bolo už dávno vidieť určitú medzeru. Niežeby nevychádzalo dost' novín, časopisov a brožúrok. Nedostatok sa však javil v sektore odborárskeho humoru. V snahe odstrániť aj tento nedostatok, rozhodli sme sa vydávať časopis ‚Roháč‘, ktorý na svojich stránkach mieni obveseľovať Vašu myseľ. Mienime pranierovať chyby dneška, ktoré sa sem-tam vyskytujú v každom sektore nášho verejného života. [...]“

(Zuzka 1948: 2).

A raz niekedy ešte začiatkom tých šesťdesiatych rokov prišla na návštevu do Československa (Jekaterina Furceva, významná sovietska politička, pozn. EŠ). A zhodou okolností vtedy uverejnili nejaký vtip v Roháči. Na prvej strane bola nejaká ježibaba na metle, čo s tým nemalo vôbec absolútne nič spoločné. Ale šéfredaktor mal z toho obrovské opletačky. Dokonca neviem, či ho vtedy nesundali z pozície šéfredaktora, lebo niekto si to vysvetlil, akože priletela Jekaterina Furceva.

Dominik, 1955, SR, 13. 4. 2015

Krátký, R.: *Pojďte s námi dělat satiru* (1956)

„[...] potřebujeme více satirických děl, která by ostře bičovala vše staré v našem životě. Doposud toto volání nenalezlo dostatečný ohlas. Vznikla sice některá satirická díla, ale jejich úroveň jak po stránce obsahu, tak formy není valná. V zemi, která dala světové literatuře tak velikého satirika, jakým byl Jaroslav Hašek, není třeba široce rozvádět, že místo satiry je na straně společenského pokroku a pravdy. Tento prostý fakt však mnozí autoři satirických děl dosud nechápou. V některých satirických hrách, a zejména v satirických programech estrád, je podceňována náročnost diváků a mnohdy přímo uráženo jejich socialistické uvědomění.“

(Antonín Novotný podle Krátký 1956: 4)

Demokracia a sloboda politickej komiky

Česká soda.

Prebrané z: <https://magazin.aktualne.cz/televize/zdegenerovane-zivly-se-raduji-ceska-soda-se-vraci/r~i:article:623314/>, cit. 2. 12. 2020.

Politici rozprávajú vtipy o sebe...

Boli Dzurinda, Fico a Mečiar na záchode. [...] A teraz obaja hovoria Mečiarovi, že: Pán Mečiar, prečo sa otáčate? Snád' sa nehanbíte, veď' aj my sme chlapi.

A Mečiar im hovorí: Ja viem, že ste chlapi. Ani sa nehanbím. Ale o vás je všeobecne známe, že vy ak vidíte na Slovensku niečo väčšie, Fico to chce znárodniť a Dzurinda predať na západ."

Vladimír Mečiar v diskusnej relácii Sito (TV Markíza).
Video dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DqQ1BpzSYXI>, cit. 27. 3. 2015.

Prijde takhle Karel Schwarzenberg do nebe, sv. Petr mu otevírá bránu a Karel se hrozně směje. Sv. Petr se ptá: „Karle, co se směješ, však jsi mrtvý. Na tom není nic směšného.“ A Karel na to celý rozesmátý odpoví:

„Já vím, ale všichni ostatní dole na zasedání vlády si ještě pořád myslí, že spím!“

V rámci rozhovoru pre časopis Instinkt tento vtip o sebe porozprával aj K. Schwarzenberg. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=gTewyLWcX8c>, cit. 2. 12. 2015.

